

Franckesche Stiftungen zu Halle

**Ioannis Meisneri, S.S. Theol. Doct. Te Prof. Pvbl. In
Academia Vitembergensi Theologia Natvralis**

**Meisner, Johann
Vitembergae, MDCCVI.**

VD18 90851714

Quaest. III, De Cognitione Dei, Naturali.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

[urn:nbn:de:gbv:ha33-1-219527](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:gbv:ha33-1-219527)

QVÆST. III,
DE
COGNITIONE DEI NATVRALI.

I.

Quæ de Cognitione Dei Naturali, ejusque *Existentia* ac *Quidditate*, dicenda fuerunt, ita fere absolvimus: reliquum est, ut, *Qualis* illa Notitia fuerit, quid item ac quantum Ethnici naturæ ductu de vero Deo indagare potuerint, ac denique, an & quid ad finem supernaturalem contulerit, nunc porro quoque ostendamus, & hic ultimus quasi agon nobis adhuc restat.

II. Nunquam quidem defuerunt homines *ὑβήδεις*, & superbi, qui eo usque insanix progressi, ut dicerent, *se se Deum tam perfecte cognoscere, quam perfecte ipse Deus se cognoscit*, ex quibus unus fuit Aëtius hæresiarcha, Diaconus Antiochenus, qui, cum disciplinarum secularium prorsus rudis diu fuisset, tandem autem Alexandriæ Aristotelico cuidam Philosopho ac Sophistæ operam navasset, ab eoque Dialecticam didicisset, in similia verba erupit, ut testis est Epiphani. Hær. LXXVI, ubi, postquam quadraginta septem capitula, quibus Aëtius perniciosissimam suam doctrinam de Filio Dei disseminare statuerat, recitasset ac refutasset, denique tanquam *συντομὴν*, seu compendium, ac cumulum aliquem eorum, *ὅσα ἐτόλμησεν τὰ αὐτῆς ὅμα, καὶ*

τῶν ὑπ' αὐτῆ μεμαθητευμένων, καὶ ἐν θράσει εἰς
 ὑψὺ ἀραγὴν διάνοιαν, καὶ ὑπερογκὰ βλασφη-
 μῆσαι, *qua impudens ipsius ac discipulorum ejus os
 impotenter ac blasphemè eructavit*, hæc ejusdem
 verba subjungit: ὅτι ἕως οἶδα τὸν Θεόν, ὡς παρ
 ἑμαυτὸν, καὶ ἕτος ἔτι οἶδα ἑμαυτὸν, ὡς τὸν Θεόν.
*Ego sic novi Deum, tanquam me ipsum, & adeo
 quidem novi, ut ne me quidem magis noscam, quam
 Deum.* Et iterum paullo post: τὸν Θεὸν οἶδα μὲν
 σαφῶς, ποταπὸς ἐστὶ, καὶ πῶς ἐστὶ, καὶ οἷός ἐστι, καὶ
 τίς ἐστὶ, *Deum clare novimus, quomodo, quis, ac qua-
 lis sit.* Et hæc ipsa quidem non ex Salvatoris
 nostri, non Patris, aut Sancti Spiritus voce, non
 ex fide veteris aut novi instrumenti, non pecu-
 liari revelatione, Prophetis & Apostolicis facta,
 ἀλλὰ φύσει, κατ' εἶδησιν, *sed natura, secundum
 scientiam*, sese habere, jactavit, quemadmodum
 reliqua visibilia, lapides, ligna & similia sensuum
 ope cognoscuntur, ac manibus contrectantur,
 sicut ista Epiphani, in loco isto prolixè exequi-
 tur.

III. Eundem errorem S. Chrysostomus,
 Hom. II de Incomprehensibili Dei Nat. Tom.
 V oper. reliquis Anomæis tribuit, sic dicitis, quod
 cum Aëtio, ipsum Dei filium non tantum Patri
 dissimilem, sed & plane creaturam esse, statue-
 rent, ut Theodoret. lib. IV de Fab. Hæret. seu,
 ut ipse vocat, αἰρετικῆς κακομυθίας ἐπιτομῇ,
hæretica pravitate compendio, itemque lib. II Hi-
 stor. Eccles. cap. XXVII, testatur. Verba S. Patris
 hæc

hæc sunt: *Quod nemo unquam dicere ausus est, ipsi Anomæi, se ita Deum nosse, quemadmodum Deus se ipse novit, asserunt. Hi quandoque Eunomiani & Exucontii appellati sunt, quod ex Theologia rexeologiæ facerent, seque nihil ex rebus divinis ignorare, sed ipsam etiam Dei essentiam exacte scire, & eandem de Deo notitiam habere, quam Deus de seipso habeat, jactarent, apud eundem Theodoro reum lib. iv Hæretic. Fabularum. Tandem in Clementinis, Ad nostrum, De Hæreticis, art. iv & v, Beguardonum & Beguinarum mulierum in regno Alemaniæ errores, in Concilio Vienne si a Clemente v, P. P. rejecti ac damnati, recensentur, inter quos quartus est, quod homo possit in finalem beatitudinem, secundum omnem gradum perfectionis, in præsentī assequi, sicut eam in vita obtinebit beata. Quintus, quod qualibet intellectualis natura in seipsa naturaliter sit beata, quodque anima non indigeat lumine gloriæ, ipsam elevante ad Deum videndum, & eo beate fruendum.*

IV. Hæc, & si alicubi his similia inveniuntur, tam absurda equidem sunt, ut monstri instar sit, homines tam infrunitos reperiri, nec sciam ferme, an ullus aliquis Philosophorū, etiam acutissimorū, ita insaniverit. Quod enim Psellus, ad XLII Nazianz. Oration quoddam Platonicos illis prævisse, ait, id vero credibile non est, præcipue, cum non tantū Plato fateatur, potius se, quid Deus non sit, quam, quid sit, videre, Item, summū Deum nec scribi

unquam,

- 21971

unquam, nec dici posse, ut testatur Plotinus, Ennead. vi, lib. ix, cap. iv, quod etiam repetit Apulej. de dogmat. Platoniciis, & lib. vi de Rep. Summum bonum a nobis, seu sensu, seu animo, perfecte cognosci, diserte neget; sed & Isidorus Clarius, Orat. v, Tom. i, ipsius Plotini vocem, quæ lib. vii Ennead. vi, cap. xxi, extat, commendat: *Acute, inquit, & erudite Platonici vir, Plotinus, ait: Tu, quoties Deum dices, vel cogitabis, reliqua auferes omnia, quæ cum abstuleris, & ipsum solum reliqueris, ne quæras ultra, quid addas. sed potius, ne forte adhuc reliqueris aliquid, quod inde cogitatione tua nondum satis abstuleris.* Sancti Patres vero usque adeo id pro absurdo habuerunt, ut nec ea quidem, quæ ante pedes sunt, perfecte ab homine cognosci posse, statuunt, nedum res divinas, a quibus tamen illa tantum distant, ὅσον ἑκατότης ἀπὸ τοῦ αἰνός, sicut & Sap. ix, 16, 17, dicitur: *Vix conijcimus ea, quæ in terra sunt, & quæ ad manus sunt, laboriose invenimus, quæ autem in cælis sunt, quis peruestigavit? Et consilium tuum quis noverit, nisi tu dederis sapientiam, & miseris Sanctum Spiritum tuum e locis altissimis?* Unde ipse Chrysostomus, ubi supra, mox ad Anomæorum opinionem subijcit: *Hoc audent dicere, hoccine refelli debeat argumentis, & tanquam res dubia, in controversiam cadere? Nonne satis hac ipsa verborum serie efficitur, ut omnis eorum impietas late ostendatur? Nonne statim ex se ipsum eorum scelus explicatur, & deprehenditur furor? Id manifesta est insania, minime ignoscenda, novæ impiet-*

impietatis modus, nemo unquam aliquid tale vel animo concipere, vel lingua referre, ausus est. Intellige, homo infelix & miser, quidnam sit, & quid queras atque explores. Homo cum sis, Deum scrutaris, & nosse omnibus modis contendis. Tua ipsa tantummodo nomina satis tue amentiae possunt monstrare nimirum. Homo es, terra, cinis, caro, sanguis, fœnum, flosculus, herba, umbra, fumus, vanitas, & si quid iis exilius, vitius atque abjectius. Et paullo post idem Sanctus: Cœli, quod quotidie cernis, naturam reddere nequis, & invisibilis DEI substantiam scire indubie, profiteris. Quis tam rudis & insensatus sit, quin his, qui hæc garrulant, non postremum insanie irroget? Similiter & S. Epiphanius Aëcium alloquitur: Ne dicas mihi, quod Deum noscas incomprehensibilem, qui per fidem a servis suis cognoscitur: dic ac recense mihi fundamenta terræ, promptuaria abyssi, venas maris, inferni locum, aëris mensuram, cœli formam & crassitudines, quod sit summum supernorum, quod extremum infernorum, quid in dextra, quid in sinistris, creationem & formationem tui ipsius mihi edissere, & eorum, quæ in terra sunt: inenarrabilia, numerum, ac mensuras. Gemina his apud Nazianz. Augustin. Ambros. Basilium, aliosque Patres, & longe celeberrimos Ecclesiæ Doctores, nec uno tantum seculo, sed omnibus, aut plerisque, nec paucos, sed universos, aut certe longe plurimos, nec obscuros illos, sed maximos & illustrissimos, leguntur, quibus solide ac copiose Aëcii sententiam refutant, & ad obiectio-

Etiones, quæ pro eadem fieri solent, tam curiose respondent, ut, post illa tantorum Doctorum verba, plura de hac controversia tractare velle, sit vero, tanquam prælio jam depugnato, aciem instruere. Aut, si & hos rejicit Aëlius, saltem re-
 Aëlius sentire potuisset, si ille ipsum potius Aristotelem ac Platonem, aut genuinum aliquem eorum discipulum, quam levissimum impostorem, nec tam argutis ac sophismata Dialecticorum, seu τὴν καινὴν διαλεκτικὴν, ut Epiphanius loquitur, quam vera artis præcepta, audire ac discere maluisset.

V. Nihilominus tamen, ut ex abundantia id demonstramus porro, & ne quis habeat, quod tergiversetur illa in parte amplius, unicum atque alterum adhuc est addendum. Ante omnia vero distinguendum est inter Cognitionem DEI Quid-ditativam, & Quid-ditatis. Hæc est, ut P. Hurtad. de Mendoza, Disp. x de Anim. sect. iii, §. 17, definit, quæ quovis modo, confuse & incomplete, attingit rei essentiam, seu, qua unus saltem quidditativus rei conceptus cognoscitur; Illa vero, qua clare & distincte cognoscitur conceptus rei proprius, & essentialis, seu, qua omnia prædicata essentialis, usque ad ultimam differentiam, cognoscuntur. Unde recte concludunt Aegid. ii Metaph. quæst. xv, Ferrariens. iii contra gentes, cap. v, Javell. ii Metaph. quæst. ii, Cajetan. de Ente, quæst. i, et i p. q. lxxxviii, art. ii, Fonseca, ii Metaph. cap. i, quæst. ii, Suarez. Disp. iii, Metaph. sect.

fect. xii, quædam prædicata quidditativa cognosci naturaliter posse, etsi tota quidditas non æque percipiatur. Deinde aliud est, Deum perfecte posse cognosci, & aliud, ipsum a nobis in hac vita, idque non ex lumine supernaturali, & peculiari revelatione, sed naturæ ductu, pervestigari posse, sicut aliud est, lineam ex se & sua natura in infinitum posse produci, seu Stellas in cœlo posse numerari, & aliud, id a nobis in hac vita præstari posse. Illud nudam non-repugnantiam dicit in objecto, non esse absurdum, nec implicare contradictionem, hoc vero, perfectionem in intellectu, Deum perfecte cognoscente, quemadmodum contra, Deum a nobis cognosci non posse, imperfectionem aliquam involvit. Etsi igitur facile concedamus, cognosci Deum perfecte posse, si absolute loquamur, secus enim nec semetipsum cognoscere posset; id tamen a nobis in hac vita lumine naturæ fieri non potest. Causa hujus præcipua est DEI ipsius majestas ac sublimitas, non tantum in iis, quæ pertinent ad οἰκονομίαν seu mysterium Incarnationis, sed & quæ ad Θεολογίαν strictè dictam, seu, doctrinā de Deo ejusque essentia, spectant. Θεὸν, ὃ, τι ποτὲ ἄρξῃσι τὴν φύσιν, καὶ τὴν ὁσίαν, ὅς τις εὖρεν ἂν ἀνθρώπων, ἕτε μὴ εὖρεν ait Nazianz. Orat. ii de Theol. *Quid Deus sit secundum suam naturam & essentiam, nemo hominū unquam invenit, nec inventurus quiaquam horum est.* Et Tertullian. de Trin. *Excedit humanam mentem Dei potestas, ad quam sese infirmitas protendat,*
infir-

infirmā reddetur, dum hoc ipsum, quod obtinet, amittit. Nam quoad essentiam est ὑπερῆσιος, ὑπερβολως ἔχων τὸ ὑπερῆσιον, ut Hierotheus loquitur apud Dionysium, lib. i, cap. i, de divinis nominibus: Quoad personas vero, seu Trinitatem, tam abstrusum continet mysterium, quod captum nostrum usque adeo excedit, ut nihil omnium de eo ex lumine naturæ vel suspicari quis possit, sed ex una & sola revelatione petenda ac cognoscenda sint. Quanta autem est Dei ipsius majestas, tanta etiam sine omni dubio mentis nostræ cæcitas ac hebetudo est, quæ in rebus naturalibus sæpe caligat non secus, ac vespertilionum oculi nistant ad clarum lumen solis, ut Aristot. lib. i: Metaph. cap. i, ait,

VI. Quod autem Deus a nobis perfecte & quidditative, seu, secundum omnia prædicata essentialia, in hac vita cognosci nequeat, id facile demonstratur. Certe primum ac proprium Dei conceptum, per quem primo omnium constituatur, ac ab aliis distinguatur, non cognoscimus in hac vita, multo minus reliqua, quæ ex hoc deducuntur. Etsi enim Mendoza, Disp. x. Metaph. sect. ii, §. 17 & 18, primum Dei conceptum existentiam ejus actualem esse, dicat, quæ sit quasi fundamentum, unde & ex quo reliqua ipsius attributa emanent, & per quam tum a rebus aliis omnibus, tum a cæteris attributis & perfectionibus suis, distinguatur, nihilominus tamen illa nec primus ac differentialis Dei conceptus, nec cau-

sa

sa est reliquorum attributorum, ab essentia DEI emanantium. Primus non est, cum per existentiam actualem, nec complete, nec incomplete, respondeatur ad quæstionem Quid, sed tantum, An & Quomodo sit: Nec est causa reliquorum conceptuum, infinitatis, omnipotentiae, omniscientiae, misericordiae, iustitiae & similium. Cum enim quæritur, Quare Deus sit infinitus, omnipotens, omniscius? non responderetur sufficienter, ideo eum talem esse, quod necessario existat.

VII. Deinde vix unum & alterum attributum Dei essentiale naturaliter cognoscitur, reliqua omnia, ut, Deum esse simplicissimum, immutabilem, omnipresentem, omniscium, misericordem, & similia, atque hæc non esse accidentia, sed ipsam Dei essentiam, nec inter sese aut ab essentia divina realiter distingui, vel plane non, vel admodum difficile, iisque paucis, & non nisi supposita revelatione scripturarum, & ita quidem, ut facile iterum totarum gentium mentibus elaborantur, innotescunt, ut non sine causa Plotinus, Platonicus philosophus, Ennead, vi, lib. ix, cap, iii, asserat: *Exactissime de Deo loquentem neque illud, neque hoc dicere, fas est. Sed nos, velut extrinsecus circumvagantes, affectiones sive passiones ibi nostras, utcunque possumus, interpretari conabitur.* Eodem modo & Anselmus, in Prosol. cap. xvi, *Circumspicit anima mea, & non videt pulchritudinem tuam, auscultat, & non audit harmoniam*

tuam, olfacit, & non percipit odorem tuum, gustat, & non cognoscit saporem tuum, palpat, & non sentit levitatem tuam. Habes enim hæc, Domine Deus, in te modo ineffabili, cum ea dedisti rebus a te creatis tuo sensibili modo, sed obriguerunt, sed obstupuerunt, sed obstructi sunt sensus animæ meæ vetusto languore peccati. Unde & Scholastici nonnulli, Gabriel Biel, ante hos ^{CL} annos in Academia Tubingensi Professor, itemque Guil. Occam. in 1, dist. 11, quæst. x, apud Greg. de Valent. T. 1 Disp. 1, quæst. xi, punct. 11, excussis non suis & recentiorum tantum, sed antiquiorum etiam Scholasticorum, & ipsorum ethnicorum, pluteis, nec unitatem quidem Dei naturali ratione probari posse, sed ex sola revelatione innotescere, asseruerunt. Imo hodie quoque, aut paullo ante hæc tempora, reperti & alii sunt, qui, etsi revelationem divinam utcunque recipiant, & propterea Christianos se dicant, talesque haberi ab omnibus velint, ipsam tamen Dei unitatem una cum paganis evertunt, & plures Deos etiam veros faciunt. Smalzius in Examine centum errorum, a Smiglecio, Jesuita, sibi objectorum, errore, ut vocat, 1, Affirmamus, ait, non tantum Deum illum unum, qui Pater est Christi, sed alios etiam, in quorum medio Deus ille stetit, & qui ab illo Dii & filii altissimi sunt appellati, & inter hos suo modo Jesum Christum, esse veros Deos. Non sunt enim falsi Dii: Inter verum autem & falsum nullum est tertium, sed sunt contraria ^{aperta}. Certissimum igitur est, non unum

tan-

tantum Deum esse verum. Et iterum, errore vi, Sextum errorem facit Smiglecius: Homines & Angelos esse veros Deos. Hic revera idem est cum primo. Nam, si confiet, non tantum unum Deum Patrem esse verum Deum, consequens est, alios etiam, quos scil. scriptum Deos appellat, nempe homines & angelos, Deos esse veros. Similiter & Socino, cui cum a Wieko, Jesuita, obiectum esset, eos more Ethnico dividere gradus in divinitate, atque inducere & adorare duos Deos, eosque valde inaequales, & tantum non contrarios, ipse ad hæc, cap. i contra Bellarm. & Wiek. pag. 24, & 25, ita respondet: Dico, nos in divinitate colenda nullo pacto cum Ethnicis comparari posse, præsertim vero in eo, quod in ipsis culpandum est. Atque, eo omisso, quod Ethnici non duos tantum (ut nobis Wiekus obicit, & propter hoc ipsum nos cum Ethnicis comparat, & eorum similes esse, dicit) sed innumeros, colebant, affirmo, Ethnicorum errorem non in eo fuisse, quod non unum tantum Deum colerent, in eo præcipue, curam mundi, atque hujus universitatis, & ipsarum rerum humanarum, in plures Deos distribuerent, qui nequaquam ab uno solo Deo penderent, a quo videlicet curam istam sibi demandatam habuissent, cuique essent subordinati, adeo, ut eorum potestas, & gubernatio, & cultus, quo propter illam afficiebantur, ad unum illum Deum tota referretur. Tamen si enim Jovem maxima pars ceteris omnibus Diis anteponebat, & mul-

torum Deorum parentem & auctorem faciebat, non tamen, ex causa, Neptunum aut Plutonem divinum imperium, quod illis tribuebant, a Jove sibi donatum fuisse, dicebant, sed, utpote ejus germanos fratres, in mundi totius imperio inter se cum ipso dividendo, illud sorte obtinuisse, credebant. Errabant igitur turpiter, quod non solum ista sibi fingerent, sed ad unum principium omnia non referrent: quemadmodum, necesse esse, ut fiat, scriptores Christiani, adversus eos disputantes, probant, atque demonstrant. Quæ omnia quam absurda & impia, imo ipsissimus paganismus, sint, & totam religionem Christianam evertant; nihil opus est nunc pluribus demonstrari: saltem id obiter notetur, falsum esse, gentiles ita plures Deos confinxisse, ut non uni summo cæteros subjecerint: certe pleriq; ex illis, qui paullo saniores erant, unum Jovem, qui omnia condidisset, & animo suo moderaretur, naturaliter agnoscebant, eumque patrem Deumque hominumque vocabant, cæteros pro minoribus Diis, & hujus summi ministris, habentes, uti ex ipsorum Poetis & Philosophis, Orpheo, Virgilio, Ovidio, Thalete, Chrysippo, Zenone, Aristotele, & similibus, Lactant. lib. i de falsa relig. cap. v, seqq. & lib. de Ira, cap. xi, Justinus Martyr, libro de DEΙ *μοναρχία*, Athenagoras, Apol. pro Christianis, Iren. lib. ii adv. Hæreses, Tertull. in Apol. cap. xvii, Cyprian, tract. iv de Idolor. vanit. Arnob. lib. ii adv. gentes, Clemens Alex. in exhort. ad gentes, Euseb. lib. xi de præparat. Evang.

Evang. cap. ix, Theodoret. lib. ii de curand. Græc. affect. Morn. lib. de vera relig. cap. iii. probant. De Socrate & Platone res usque adeo liquida est, ut Justinus Martyr, in Apologia sua ad Antoninum, Imperatorem, eos hac in parte Christianos dicat: propterea enim ille ad cicutam damnabatur, quod multitudinem & absurditatem Deorum gentilium detestaretur; hic autem regulam proposuit, unde, quæ ejus genuina ac vera sententia de epistolis serio a se scriptis esset, dignosci certo posset. *Hinc discas tu, scribam ego serio, nec ne. Cum serio, ordior epistolam ab uno Deo, cum secus, a pluribus, scribit Epistola xiii ad Dionysium. Recte Paullus Orosius, lib. vi Histor. cap. i, dicit, communem sententiam sapientium esse, unum esse solum & verum Deum, ceteros autem, qui dicuntur Dii, nihil esse, nisi unius illius servos & ministros. Quare verum non est, Ethnicorum errorem in eo situm fuisse, quod illi curam mundi atq; hujus universitatis, & ipsam rerum humanarum providentiam, in plures Deos distribuerent, nec ad unum principium omnia referrent. Quicquid autem hujus rei sit, certe paganismus est, sive hoc, sive illud, asseratur, hoc est, sive plures uno Deos veros colas, qui universitatis hujus curam communem habeant, sive unum aliquem summum reliquis veris Diis præfeceris, idololatræ sunt & Deum ignorant, qui serviunt iis, qui natura non sunt Dii, uti Apostolus loquitur ad Galat. iv, 8.*

VIII. Et si igitur cognoverint, aut cognoscere potuerint, Ethnici, Deum esse unum, si oculorum aciem intendere voluissent, multa tamen alia restant, de quibus ipsi ne per somnium quidem cogitarunt, multa quoque alia Deo tribuerunt, quæ ipsi tribui non possunt, ut, Deum esse corporeum, præscientiam aut providentiam rerum non habere, omnia necessario agere, non omnium rerum auctorem esse, & si quæ similia. Et si item omnipotentiam Dei ac providentiam ut eunque cognoverint, eumque facere posse, quæ possibilia sunt, an tamen hoc vel illud fieri ab eo possit, an item omnium, etiam vilissimarum & abjectissimarum rerum, curam gerat, non æque certo scire potuerunt. Ut nihil nunc dicam, quod Aristoteles Deum aliquoties ζῶν αἰδιον καὶ ἀπείρον, sempiternum atque optimum, v. Topic. I, & XII Metaph. cap. VII, appellat, vocabulo maiestati divinæ non satis convenienti, quod ex Platonis schola hausit, qui & ipse Deum dicebat ζῶν αἰδάνατον, ἀνταρπὴς πρὸς εὐδαιμονίαν, θεοῖαν αἰδιον, τῆς ἀγαθῆς οὐσίως αἰτίας, *Animal immortale, sibi que ipsi ad beatitudinem sufficiens, mentem æternam, & boni in natura causam*, ut Chemnit. noster, T. I, Loc. de Deo, cap. III, commemorat. Ζῶν autem, non ζῶν, apud Aristotelem legunt plerique Scholastici, quibus vetus illa translatio, quæ inter Averrois opera extat, in usu fuit, idque faretur ipse Thomas, cum,

Com.

Comment. in xii. Metaph. cap. iix, ait: *Inde est, quod in fama hominum dicitur, quod Deus est animal sempiternum & optimum*, quicquid etiam dicant Albertus & Alensis, qui ipsi tamen fatentur, vulgari & improprio nomine eum usum, cum Philosophum deceat, ubicunque de Deo loquitur, ab his nominibus abstinere, quæ divinam excellentiam aliqua ex parte diminuere videntur. Hujus generis tamen multæ aliæ absurdæ opiniones tum temporis inter Platonicos, de Deo & diverso in eo sexu, fuerunt, ut Plutarch. lib. i de Placit. Philos. cap. vii, Scalig. Exerc. ccclxv, Casaub. contra Baronium, testantur. Unde Synesius, ὁ πλατωνικώτατος, in Hymno inde Deo: Σπέρμα τὸ πάντων, ρίζα καὶ ὄρπαξ, φύσις ἐν νοεραῖς, θῆλυ καὶ ἄρρεν, semen tu omnium, radix & jaculum, natura in intelligibilibus, femina & mas. Contra quam impiam opinionem S. Patres multa scripserunt, præcipue Irenæus, lib. i adv. Hær. cap. x, ὁ ἀνευνήτ, καὶ ἀνάσι, μήτε ἄρρεν, μήτε ὁ θῆλυ, carens intelligentia, & substantia, neque mas neque femina. Alii veterum observarunt, quia nullus in Deo sexus, propterea Spiritum S. Ebraice feminino genere dici, Latine masculino, Græce neutro, cujus observationis etiam meminit sermo de Assumptione B. Mariæ, falso Hieronymo ascriptus. Quomodo nunc, Deum absolute & simpliciter cognoscere, dicendus est, qui ei adimit aliquam proprietatem, sine qua Deus non

est, veleam tribuit, quæ in Deum competere non potest? Sane Apostolus gentes eo respectu sine Deo esse, Eph. II, 12, & tenebras, cap. V, 8, & verum Deum ignorasse, Actor. XVII, 23, diserte dicit.

IX. Sed, antequam hinc abeamus, unicum adhuc considerandum est. Dicunt enim, multa reperiri in gentilium scriptis, quæ cum doctrina Ecclesiæ conveniunt, ipsos quoque Sanctos patres & Ecclesiæ Doctores, Justinum Martyrem ac Philosophum, Athenagoram, Tertullianum, Minutium Felicem, Arnobium, Lactantium, Athanasium, similesque, pleraque mysteria fidei nostræ apud eos reperisse. Ita, mundi creationem Socrati ac Platoni innotuisse, Theodoret. Epit. Decret. Div. cap. V. asserit. Resurrectionem mortuorum Lactantius Firmianus, lib. vii, cap. xiii, ex Melio Chrysippo probat, cujus verba ex libris, quos de providentia conscripsit, ibidem refert: τὰς δὲ ὅσας ἔχοντες, δῆλον, ὡς ἔδεν ἀδύνατον, καὶ ἡμᾶς μετὰ τὸ τελευτῆσαι, πάλιν περιόδων τινῶν εἰλημμένων χρόνῳ, εἰς ὃ οὐν ὁσωμέναι ποκαταστήσεσθαι ζητήματα. Augustinus quoque, lib. xxii de Civ. Dei, cap. xxviii, quosdam Christianorum dicere, ait, Platonem simile aliquid de mortuorum resurrectione sensisse, idemque fecisse M. Varrorem in libris, quos conscripsit de gente populi Romani, cujus verba quoque ibidem hæc refert: *Genethliaci quidam scripserunt, inquit Var-*

Varro, esse in renascendis hominibus, quam appellant *παλιγγενεσιαν* Græci, hanc, scripserunt, confici in annis numero quadrigentis quadraginta, ut idem corpus & eadem anima, quæ fuerant conjuncta in homine aliquando, eadem rursus redeant in conjunctionem. Et notus alias ejusdem locus est, quo dicit, se initium Evangelii Johannis apud Platonicos reperisse, qui ipse etiam plura de Trinitate ex Porphyrio, ejusque præceptore Plotino, utroque Platonis discipulo lib. x de Civ. Dei, cap. xxiii, adducit. Idem & Eusebius, in libris suis de Præparat. Evangel. cap. xii, facit. Imo reperti & alii sunt, qui non tantum, Ethnicis pleraque mysteria fidei nostræ cognita fuisse, afferunt, sed & universam doctrinam de SS. Trinitate e Philosophia primum manasse, contendunt, sicut Johannes Sommerus adversus Petrum Carolium, præfat. lib. i, scribit: *Occasionem luculentam his malis præbuit Philosophorum nimis Platonisantium curiosa subtilitas, qui Evangelistarum & Apostolorum scripta, neglecta Hebraici sermonis proprietate, ad Græcæ linguæ usum interpretari superstitiose conati, ex Johanne Platonem, ex Paulo Philosophum fecerunt.* Et iterum paullo post: *Quid sit? consurgit orbis Christianus & ad opprimendos nefarios (ita enim appellant) conatus se mutuo exhortatur, quasi ipse pietatis Christianæ cardo in Platonis Timeo, unde nuda illa (ignoscat mihi talia referenti Salvator meus) de Triade & Henade manarunt, consistat.* Credibile

lene est, tantam cuiquam vecordiam innatam esse, ut non tantum summa illa fidei mysteria negaret, sed & nugæ esse, atque ex Ethnicorum libris primo omnium fluxisse, diceret? Quidquid autem hujus rei sit, certum est, apud Platonem, Aristotelem, Hermerem, aliosque, vestigia Trinitatis reperiri.

X. Verum enim vero omnia hæc non ex naturali intellectu lumine & captu, sed, vel ex informatione & colloquio cum Christianis Judæisque, vel ex illuminatione verbi, & ipsorum Prophetarum libris, vel denique ex fama ac traditione majorum hausta erant, quod apud Ethnicos futurum, Salomon, sapientissimus Israelitarum res, non prædixit tantum, i Reg. viii, 42, *Audient extranei, & qui non e populo Israelitico, de nomine tuo magno, & manu tua robusta, ac brachio tuo extento,* sed & ipse expertus paullo post est, cum, excita sedibus suis, Regina Sabæa propterea Hierosolymam veniret, i Reg. X, 1, seqq. Ita Naaman, Syrus, ex Colloquio, quod cum ancilla captiva habebat, ad terram Israelis ac unius veri Dei cognitionem adductus est, ii Reg. v, 2, seqq. Simile Colloquium Aristotelis cum Judæo Josephus lib. i contra Appionem Grammaticum, ex Clearcho, Aristotelis discipulo, descripsit, unde, nec ipsum religionis Christianæ prorsus expertem fuisse, Coelius Rhodigin. lib. xvii, Antiq. Lectio. cap. xxxvi, suspicatur: Ipsum enim, cum extrema sibi ingruere præsensisset,

sisset, dolore ac spe in lachrymas amplius profu-
 tum, primæ causæ misericordiam intentius im-
 plorasse. Quin & Homeri sententiam ex O-
 dyssæa vehementer approbasse, qua, non esse
 immortalibus Diis indecorum, pronunciatur,
 hominis naturam induere, quo ab erroribus se-
 vocentur mortales. Additque Coelius ibidem,
*augurari nonnullos viros, gloriæ ejus addictos, eum
 hac in re præsensisse Christi adventum.* Ita credi-
 bile est, temper aliquos inter gentes vixisse, qui
 eos, singulari Dei beneficio, mysteria divina e-
 docerent, ut, Daniel in Babylone, in Ægypto
 Israelitæ, & postea Jeremias Propheta, ipse quo-
 que Abraham & Lothus inter Cananæos & So-
 domitas. Platonem certe ac Pythagoram Ægy-
 ptum adiisse, Augustinus testis est, lib. viii de
 Civ. Dei, cap. iv, & xi, seque aliquando existi-
 masse, eum Jeremiam Prophetam audivisse, aut
 scripturas propheticas in eadem peregrinatio-
 ne legisse, supputata nunc temporum ratione,
 intelligere sese, Platonem centum ferme annis
 Jeremia minorem esse, itaque nec eundem vi-
 disse, nec easdem scripturas legisse, quæ non-
 dum fuerant in Græcam linguam translatae,
 verisimile tamen esse, istas per interpretem
 ac colloquendo didicisse, cujus rei inter alia
 hoc indicium esse, ait, quod iisdem fere ver-
 bis, quibus Moles librum Geneseos, ille Ti-
 mæum, seu librum de Constitutione mun-
 di, exorsus fuerit. Afferunt nihilominus
 Justinus

Justinus Martyr, Apol. II pro Christianis, & Parænesi ad gentes, Tertull. Apologet. cap. XLIV, Euseb. lib. IX de Præpar. Evangel. cap. III, Cyrill. lib. I & II contra Julianum, Cletens Alex. in Protrept. & Stromat. Theodoret. de Græc. affect. curand. Platonem pleraque sua ex Mose mutuatum, quem, meru mortis, non ausus fuerit nominare, imo reliquos Platonicos ex Prophetarum Scholis multa ad suam Philosophiam transtulisse. Unde & Numenius, Philosophus, dicere solebat, nihil aliud esse Platonem, quam Mosē Attice loquentem: *τίς ἐπὶ πλάτων, ἢ μωϋσῆς ἀττικίζων*; uti Eusebius, lib. XI de Præpar. Evang. cap. VI, tradit. Tandem multa quoque per manus tradita ad posteros devenerunt, quæ, licet magnam partem fuerint depravata, umbræ tamen ac vestigia quædam permanserunt. Unde & ipse Plato pleraque sua his verbis confirmat, *ut antiqui perhibent, ut in priscis oraculis habetur*, sæpe quoque mentionem facit *τῶ ἀρχαίῳ λόγῳ*, vetusti, & verissimi sermonis, quem Justinus de vera traditione, ex Mose vel aliis sanctis viris in Ægypto hausta, interpretatur. Similia Sueton. in Vespasiano de veteri quadam ac constanti opinione pervulgata tradit, futurum, ut aliquis, ex Judæa oriundus, rerum potiretur: *Percrebuerat, inquit, oriente toto vetus & constans opinio, esse in fatis, ut eo tempore Judæa profecti rerum potirentur.* Ita & Tacitus, cum, toto ferme

me
dæo
sacri
mnia
rum
cini
inqu
temp
reru
dac.
cris
Juda
quod
impe
Nor
trans
Phal
erat,
rat;
illat
ad Im
placu
gusto
Vesp
Quan
butis
nove
ne li
aut ra

me

me v Historiarum libro, multa de origine Judæorum, duce Mose, Hierosolymis, eorumque sacris ac religione, commemorasset, eaque omnia ad famam, memorias ac traditiones auctorum, retulisset, tandem, cap. xiii, ejusdem vaticinii mentionem facit: *Pluribus persuasio fuerat, inquit, antiquis Sacerdotum literis contineri, eo ipso tempore fore, ut valesceret oriens, profectique Judæa rerum potirentur.* Et Josephus, lib. vi. de Bell. Judæ. cap. xxxi, *Ceterum anceps quedam, & in sacris quoque literis fundata, prædictio cum primis Judæos ad rebellandum incitavit, cujus sensus est, quod ipso illo tempore quidam ex Judæorum finibus imperium & dominum mundi esset acquisiturus.* Non male pleraq; nisi ad Vespasianū ac Titum transtulissent: nec enim Vespasianus Judæa, sed Phalacrine, exiguo vico in Sabinis, oriundus fuerat, nec ibi regni sui sedem ac fundamenta jecerat, quorum utrumque oraculum ac celebrata illa tantopere fama prædixerat. Aut, si omnino ad Imperium Romanum istud oraculum referre placuisset, cur non de C. Julio Cæsare, aut Augusto, magnitudine gloriaque rerum gestarum Vespasiano longe illustrioribus, interpretantur; Quare, quæcunque Ethnici de plerisque attributis divinis & aliis fidei nostræ mysteriis cognoverunt ac docuerunt, ex traditione ac lectione librorum nostræ gentis, non ex natura, aut ratione, habuerunt.

XI. Cæterum, cum tam exigua, imo nulla propemodum, sint, quæ de DEO eiusque Natura, essentia, cultu ac voluntate, naturaliter cognoscuntur, non possunt sufficere ad supernaturalem & æternam beatitudinem consequendam. Hæc enim ita comparata est, ut naturæ hominis intelligenti ex naturali quadam convenientia nec debeatur per se, nec per naturæ vires, cognosci ullo modo, nec ab homine desiderari & appeti, multo minus acquiri, unquam possit. Dico, i, non deberi homini ex naturali quadam convenientia, quod jam olim Pelagiani asserbant, tribuentes infantibus non baptisatis vitam æternam, & naturalem quandam beatitudinem, sine ulla molestia aut dolore, extra regnum beatorum, & procul a carcere damnatorum, sicut Augustinus, lib. de Hæres. c. LXXXVIII, docet: *Nam, etiamsi non baptisentur, promittunt eis, extra regnum quidem Dei, sed tamen æternam & beatam quandam vitam suam.* Ita &, lib. II, Imperfecti operis contra Iulian. *Facitis duas æternas felicitates, unam, quæ sit in regno DEI, alteram, quæ sit extra regnum DEI.* Quam ipsam quoque sententiam secutus fuit Ambrosius Catharinus, lib. de statu puerorum sine baptismo decedentium, & Albertus Pighius, in i Controversia, quorum uterque, infantes sine baptismo morientes beatitudine quadam naturali, velut in paradiso terrestri perpetuo fructuros, docuit. Quibus Bellarminus, lib. VI de amiss. grat. & statu peccati,

cati
trid
eius
tio
conv
est, i
par
est co
bum
bum
debe
nus
num
mne
pedi
rius
imm
Bella
suo
sum
dem
ab e
S. T
xxu
los,
nam
falsu
felic
corp
in

cati, c. i, Hieronymum Savanorolam, in lib. de triumpho crucis, adjungit, & postea, cap. iii ejusdem libri, Catharini argumenta refutat. Ratio quarta Catharini hæc erat: *Quia non erat conveniens, ut quicquam fraudaretur suo fine, id est, illo, qui ei secundum naturam competit, idcirco parvulos ea manebit felicitas, quam homini dignum est competere, ut homo est. Ergo istis pueris, qui humanam naturam sine crimine habebunt, illa, quæ humanæ naturæ convenit, & quodammodo ipso jure debetur, felicitas, dabitur. Noscent ergo, quatenus naturalis cognitio se extendere poterit, Dominum DEUM substantias separatas longe super omnes Philosophos. Non enim ullum habebunt impedimentum ex corpore, neque interius, neque exterius, & in æternum viventes, proficient quasi in immensum.* Hæc Catharinus, cui responder Bellarminus, falsum esse, nihil posse fraudari suo fine. Quin potius conveniens esse, ut summus omnium rerum provisor dirigat quidem omnia ad suum finem, sed tamen aliqua ab eo fine excidere permittat, idque docere S. Thomam, in i p. q. xxii, art. ii, & quæst. xxiii, art. iii. Deinde addit, falsum esse, parvulos, sine Baptismo decedentes, naturam humanam habere sine crimine. Denique & id falsum esse, hanc esse naturalem hominis felicitatem, vivere in æternum, cum corpore penitus immortalis, proficere in immensum, nullum impedimentum ex

ex corpore habere, intelligere DEUM & substantias separatas supra omnes Philosophos, idque sine labore, sine doctore, sine libris, aliisque discendi instrumentis. *Nihil enim horum, inquit, natura humana per se requirit, quin potius naturale est homini, corpus habere mortale, cibo ac potu indigere, pendere a sensibus corporalibus, inscientiis acquirendis non sine magno labore ad intelligentiam, quamvis exiguam ac tenuem, rerum incorporalium pervenire.* Verum opus non est, multa argumenta huic opinioni confutandæ convasare, cum S. Patres tam copiose & prolixè id præstiterint, ut novis argumentis non sit opus, imo unus Augustinus totum negotium hoc conficere videri possit, qui tanto melius de Pelagianorum sententia judicare poterat, quanto rectius & intimius eorum sensa perspexerat, & diutius cum illis, non sine insigni Ecclesiæ Catholicæ, præcipue Africanæ, commodo ac emolumento, confixerat, adeo quidem, ut validissimus hæreticorum malleus propterea a S. Bernhardo, Serm. LXXX, in Cantic. vocaretur. Is igitur, lib. I de orig. animæ, cap. IX, *Non baptisatis parvulis nemo promittat inter damnationem regnumque cælorum quietis vel felicitatis cujusbet atque ubilibet quasi medium locum, hæc enim eis hæresis Pelagiana promisit.* Et, lib. II, cap. XII, *Novellos hæreticos Pelagianos justissime Conciliorum Catholicorum & sedis Apostolicæ damnavit auctoritas, eo, quod ausi fuerint non baptisatis par-*
vulis

vulis
regn
bis
habe
lum
re no
cælo
exst
prius
gnun
gnun
senti
pert
Gen
gnon
locu
grat
sint
quo
Deu
us
usto
mu
X
beat
pori
ralit
fale
Aug
Cath

vultis dare quietis & salutis locum, etiam prater regnum cælorum. Et iterum, Tom. x, de verbis Apostoli, ferm. xiv, *Quid de vita aeterna? habebunt, inquiunt. Quare habebunt? quia nullum peccatum habent, & ad damnationem pertinere non possunt. Ergo est aeterna vita extra regnum cælorum? primus hic error averfandus ab auribus, extirpandus a mentibus, hoc novum in Ecclesia, prius inauditum est, esse vitam aeternam prater regnum cælorum, esse salutem aeternam prater regnum Dei. Prius vide, frater, ne forte hinc consentire nobis debeas, quisquis ad regnum Dei non pertinet, cum ad damnationem sine dubio pertinere. Gemina his legere est apud scriptorem Hypognostici, lib. v, post medium: Finge, Pelagiane, locum ex officina dogmatis tui, ubi alieni a Christi gratia vitam requiei & gloriæ possidere parvuli possint. Ipsum etiam Concilium Carthaginense, quod vulgo Milevitanum vocatur, cap. ii, ἀναθεματίζει τὰς λέγοντας μέσον τοῦτον κολασσεως καὶ παραδείσεως, εἰς ὃν καὶ τὰ ἀβάπτιστα βεβήκη μετατιθέμενα ζῆν μακαρίως ut Photius, cap. lii, μυριόβιβλος, ait.*

XII. Deinde nec cognoscitur naturaliter beatitudo, ut est perpetua salus animæ ac corporis, ac visio Dei beatifica. Nam, etsi naturaliter omnes homines bonum aliquod universale appetant, & bene sibi esse omnes velint, uti Augustinus quoque, lib. de moribus Eccles. Cathol. cap. iii, ait: *Beate certe omnes*

H

vivere

vivere volumus, neque quisquam est in hominum genere, qui non huic sententia, antequam plane emissa sit, consentiat: attamen, bonum illud particulare an & quid sit, nemo quisquam eorum scire potuit, adeo quidem, ut id bonum sæpe censuerint, quod nihil minus fuit, quam tale, & aliud quidem Epicuræi, aliud Stoici, aliud iterum Peripaterici, aliud denique alii, amplecterentur, ut Augustinus ipse, unum M. Varronem, ducentas & octaginta opiniones recensuisse, alibi fateatur. Quæ enim ex sola DEI voluntate proveniunt, supra omne debitum creature nobis innotescere non possunt, nisi quatenus in scriptura sacra traduntur, per quam divina voluntas nobis innotescit, ut alia quidem in causa loquitur S. Thomas, part. III, q. I, art. III, Et Bellarm. lib. VI de grat. & lib. arbitr. cap. I, Quæ supernaturalia sunt, nulli unquam mortalium venissent in mentem, nisi Deus ipse illa manifestare voluisset.

XIII. Neque vero sequitur: Si anima tam excellentis & sublimioris cujusdam naturæ est, ut perpetuo perduret, non ignobilem aliquem, sed similem perpetuum ac felicissimum finem, postquam a corpore soluta est, ipsi deberi, cum sine perpetua duratione perfectio illa esse non possit. Non sequitur id, inquam. Primo enim nemo Ethnicorum ita unquam argumentatus est, sed ἡματαυθῆσαν ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, evanescunt in cogitationibus suis, & cum,
falsa

falsa esse, sciant, quæ de animarum corruptione dicuntur, vera tamen invenire non possunt, quemadmodum Socrates alique Philosophi cæterorum ethnicorum idololatriam deridebant, interim, quæ aut ubi vera religio esset, reperire per se non potuerunt. Quod argumentum prolixè exequitur Lactant. lib. II, Div. Instit. cap. III, ethnicos quidem falsas opiniones rectè impugnasse, non tamen ideo deprehendisse veras. *Impugnatae sunt ergo, inquit, a prudentioribus falsæ religiones, quia sentiebant, esse falsas, sed non est inducta vera, quia, qualis aut ubi esset, ignorabant. Itaque sic habuerunt, tanquam nulla esset omnino, quia veram non poterant invenire, & eo modo inciderunt in errorem multo majorem, quam illi, qui falsam tenebant. Qui tandem caput & totam illam disputationem ita claudit: Summa rei hæc est: Imperiti & insipientes falsas religiones pro veris habent, quia neque veram sciunt, neque falsam intelligunt. Prudentiores vero, quia veram nesciunt, aut in iis, quas falsas esse intelligunt, perseverant, ut aliquid tenere videantur, aut omnino nihil colunt, ne incidant in errorem, cum id ipsum maximi sit erroris, vitæ pecudum sub figura hominis imitari. Falsum vero intelligere, est quidem sapientia, sed humana. Ultra hunc gradum procedi ab homine non potest. Itaque multi Philosophorum religiones (ut docui) sustulerant: Verum autem scire, divina est sapientia. Homo autem per seipsum pervenire ad hanc scientiam non potest, nisi doceatur a Deo.*

Ita Philosophi, quod summum fuit humane sapientie, affecti sunt, ut intelligerent, quid non sit; illud assequi nequiverunt, ut dicerent, quid sit. Nota Ciceronis vox est: Utinam tam facile vera invenire possem, quam falsa convincere! Atque hinc est, quod tam variae ac discrepantes de statu animarum post mortem sententiae apud eos reperiantur. Stoici certe pro fabulis habuerunt, quæ de Stygia palude, Cocyto, Phlegethonte, campis Elysiis commemorantur, unde Seneca unum argumentum ad consolandam Marciam super obitum filii sui desumit, cap. xix, Cogita, inquit, nulla defunctum malis affici. Illa, quæ nobis inferos faciunt terribiles, fabula est. Nullas scimus imminere mortuis tenebras, nec carcerem, nec flumina flagrantia igne, nec oblivionis annem, nec tribunalia, nec reos ullos in illa libertate tam laxa, nullos iterum tyrannos. Luserunt ista poëte, & vanis nos agitavere terroribus. Mors omnium dolorum & solutio est & finis, ultra quam mala nostra non exeunt, quæ nos in illam tranquillitatem, in qua, antequam nasceremur, jacuimus, reponit. -- Mors nec bonum, nec malum est. Quibus gemina Epictetus apud Arrian. lib. iii, cap. xiii, scribit. Epicurus quoque, poëtarum signum id esse, putavit, & illas inferorum penas, quæ ferantur, in hac esse vita, interpretatus est. Alii de conjunctione nostra cum Deo disputant, & vel de præsentī vita loquuntur, vel de futura utcumque aliquid balbutiunt, ut apud Morn.

Morn. cap. xix de Veritate Christ. Relig. videre est, an vero & quid ea sit, an & quibus mediis ad eam perveniri possit, nemo eorum certo scire potuit. Accedit deinde & hoc, quod perpetuitas non sit de essentia & formali ratione perfectionis, cum quælibet perfectio eadem & æqualis esse possit in uno instanti, vel aliquo brevi tempore, quæ & quanta esse potest toto tempore, etsi perpetuo duret: æque enim perfecta est perfectio albedinis unius diei, sicut est unius anni.

XIV. Tertio, nec id adeo exploratum, & adhuc sub iudice lis est, an immortalitas animæ Ethnicis certo cognita, infallibiliterque & apodictice ex natura demonstrari queat. Certe Scotus, in iv sent. dist. XLVI, quæst. II, Hervæus, quod lib. I, q. XI, Jandunus, III de an. q. V & XXIX, Cajetan. in Rom. IX, & Eccles. III, sola fide eam innotescere, dicunt, naturales vero rationes probabiliter solummodo suadere, non necessario demonstrare, quicquid etiam reliqui Scholastici, apud Conimbric. Ruvium, & Lorin. in Eccles. XII, ipsi etiam Conimbricenses, Disp. I de anim. separ. art. III, Melch. Canus, lib. XII Loc. cap. XV, contra disputent. Unde reperti quovis tempore, etiam in Ecclesiæ gremio, fuerunt, qui animas hominum immortales, & corpori superstitites, pernegarent. Quotusquisque Romæ, Acropoli, ac specula totius Christiani orbis, Cardinalis est, quot Prælati, quot regulares

irregulares, quibus facilius ex Homero aut Virgilio fabulas persuaseris, quam resurrectionem mortuorum, animæque immortalitatem? Ipse Pontifex Romanus, Ecclesiæ Christianæ caput, controversiarumque fidei, si Deo placet, certissimus ac infallibilis iudex, Dei in his terris vicarius, ac Petri, Apostolorum principis, indubitatus successor, non raro eo devenit, ut, quid sibi credendum, certo statuere nequiverit, sicut olim ante duo secula Johannes xxiii. P. P. *sæpe & sæpius coram diversis Prelatis & aliis honestis ac probis viris pertinaciter, Diabolo suadente, dixit, asseruit, dogmatizavit, vitam eternam non esse, neque aliam post hanc, quinimo dixit & pertinaciter credidit, animam hominis cum corpore extingui, & mori, insar brutorum animalium, ut ex Concilii Constantiensis sess. xi, discitur. Quapropter denuo in Concilio Lateranensi, sub Leone x. P. P. sess. viii, Anno MDxii, definitum fuit, animam hominum esse immortalem, quorum vesaniam irridens Lutherus noster, Tom. vii, Wittenb. German. in assert. articulor. per bullam Pontificiam damnatorum, artic. xxvii, scribit: *Es ist neulich zu Rom fürwar meisterlich beschloffen der heilige Artikel / daß die Seele des Menschen unsterblich sey / denn es war vergessen in den gemeinen Glauben / da wir alle sagen / Ich glaube ein ewiges Leben. Item es ist auch beschloffen durch Hülffe Aristotelis, des grossen Lichts der Natur / daß die Seele sey eine wesentliche Form des**

de
d
ch
S
un
Q
Pe
fib
tra
ge
po
cæ
Q
ple
ru
67
MD
nih
tes
Vo
cau
qua
Na
cal
fion
ne
adu
det
fio
fiste

des Leibes/ und derselben seiner Artikel vielmehr/
 die aufs allerzierliche wohl anstehen der Pöbstli-
 chen Kirchen/ auf daß sie Menschenträume und
 Teuffelstehe behalte/ dieweil sie Christus Lehre
 und den Glauben mit Füßen tritt und verdirget.
 Quæ ipsa quoque Tom. II. Ien. reperuntur:
Permitto tamen, quod Papa condat articulos fidei
sibi & suis fidelibus, quales sunt, panem & vinum
transubstantiari in Sacramento, essentiam Dei nec
generari, animam esse formam substantialem cor-
poris humani, se esse imperatorem mundi, & Regem
cæli, & Deum terrenum, animam esse immortalem.
 Quo decreto certe opus non fuisset, nisi omnia
 plena atheis tum fuissent. Una Lutetia Parisio-
 rum, teste Merfeno, comment. in Genes. f.
 671, jam tum 50000 atheorum continebat Anno
 MDCXXIII, quo isti commentarii editi sunt. Ut
 nihil nunc de Photinianis dicam, quorum an-
 tesignanus Faustus Socinus, in Epistola v ad
 Vockelium, sic ait: *Velim scias, me duplici de*
caussa, præter eam, quam ipse commemoras, ab ista
questione de animæ immortalitate ibi abstinuisse.
Nam & mihi res erat cum homine Puccio, qui me
calumniandi inque omnium invidiam vocandi occa-
sionem querebat, necdum mihi, quid de ista questio-
ne statuendum sit, plane exploratum erat, quem-
admodum nec hodie est. Tantum id mihi vi-
detur statui posse, post hanc vitam animam
sive animum hominis non ita per se sub-
sistere, ut premia ulla pœnasve sentiat,

H 4

vel

*vel etiam ista sentiendi sit capax, quæ mea firma opinio facile potest disputatione ista colligi, cum ex multis, quæ identidem dicuntur, tum vero ex ipsa, de qua præcipue agitur, sententia mea. Si igitur inter Christianos, revelationem divinam utcunque edoctos, reperiuntur tales, quid mirum, si Ethnici, qui revelatione divina destituti erant, nihil certi hac de re cognoscere potuerunt? Socrates certe, omnium eruditorum testimonio, totiusque Græciæ iudicio, omnium sapientum facile princeps, cum multa antea de animæ nobilitate ac præstantia Deique cognitione disputasset, tandem tamen, cicutam bibiturus, amicis suis, Tempus est, ait, me jam hinc abire, ut moriar, vos, ut vitam agatis. Utrum autem sit melius, Dii immortales sciunt, hominem quidem scire, arbitror, neminem. Qui si certi quid nonnunquam statuere videtur, vel vitam longævam cum Zenone, vel cum Pythagora *μετεμψύχωσιν* animarum, ad hanc vitam in terris agendam, concludit. Similiter & Antonius apud Cicero- nem, lib. 1 Tuscul. quæst. se, lecto Platonis libro de anima, assentiri quidem, asserit, sed, posito libro, cum secum de immortalitate animarū cogitare incipiat, omnem illam assensionem dilabi. Idem de Cleombroto Ambraciota Cicero ibidem & Augustinus, lib. 1 de Civ. Dei, cap. xxii, testantur: Hunc, ferunt, lecto Platonis libro, ubi de immortalitate animæ disputavit, se præcipitem dedisse de muro, atque ita ex hac vitamigrasse ad eam,*

eam, quam credidit esse meliorem, ait Augustin. Nimirum dubitaverat hætenus, tandem, ut cognosceret, verane essent, quæ Plato disputarat, de muro se præcipitavit. Ita plerique alii, antiquissimæ illius Socraticæ sapientiæ traduces ac custodes, quorum compendium nobis reliquit Theodoretus, lib. v *Σεγαπεντικῆς τῶν Ἑλληνικῶν παθημάτων*: Pythagoras, inquit, Anaxagoras, Diogenes, Plato, Empedocles, & Xenocrates, animam, dixerunt, incorruptibilem esse. Heracletus vero, animas hominum corporibus liberatas concedere, ait, ad mundi totius animam, utpote quæ sit ejusdem generis & substantiæ. Stoici vero, se-junctas a corporibus animas sibiipsis ad vitam sufficere, affirmarunt, eas tamen, quæ sint paullo imbecilliores, exiguo temporis spatio superesse quæ autem validiores, perdurare usque ad mundi conflagrationem. Democritus, Epicurus, & Aristoteles, animam corruptibilem esse, impudenter asseruerunt. Quæ de Stoicis addit, ea a Cicerone quoque confirmantur: Stoici usuram nobis largiuntur, tanquam cornicibus, diu mansuros animos, ajunt, semper, negant. Et Diog. Laertius, in Zenone: Animam a morte permanere, attamen tandem corrumpi. Quicunque igitur animæ immortalitatem cognoverunt, ii vel ex traditione, a majoribus accepta, vel conjectura verisimilique ratione, suam explicarunt sententiam, ut Justinus Martyr loquitur, apud Melchiorum Canum, lib. xii, Loc. cap. xv. Ex natura vero ejus-

ejusque principiis paucos admodum, idque ægre, præstitisse, Augustinus, lib. xiii de Trinit. cap. ix, arbitratur. Quod si autem de animæ statu, postquam corpore excessit, tam dubie, obscure, ac perplexe loquuntur, certe nec meliora de beatitudine ac visione Dei æterna asserre potuerunt: itaque non ex natura, ejusque principiis, sed ex divina revelatione, peculiariter Prophetis & Apostolis facta, unice erit cognoscenda, seu, ut Lactantius, lib. vii, cap. vii, ait, *hec propria est in nostra religione doctrina.*

XV. Quemadmodum vero beatitudo æterna cognosci naturaliter ab homine non potest, ita nec appeti, *Talis est enim in unaquaque re modus appetendi, qualis cognoscendi: appetitio enim cognitionem sequitur, nec fieri potest, ut quis appetat rem incognitam,* ait Bellarm. lib. iv de grat. & lib. arbitr. cap. x, §. *Quantum cognoscent, tantum diligant,* ait alicubi Augustinus. Et iterum: *Non amaremus beatitudinem, nisi nossemus,* lib. x Confess. cap. xx. Disputant Scholastici, *Utrum omnis homo appetat beatitudinem?* Et Thomas quidem, i ii, quæst. v, artic. viii, in corp. recte respondet, *quod beatitudo dupliciter possit considerari, uno modo, secundum communem rationem beatitudinis, & sic necesse esse, quod omnis homo beatitudinem velit. Sic enim, appetere beatitudinem, nihil aliud esse, quam appetere, ut voluntas satiatur, quod quilibet vult. Alio modo*

modo nos loqui posse de beatitudine secundum specialem rationem, quantum ad id, in quo beatitudo consistit, & sic non omnes cognoscere beatitudinem, quia nesciunt, cui rei communis ratio beatitudinis conveniat, & per consequens non omnes eam velle. Unde &, amorem Dei imperfectum omni creaturæ, etiam Dæmonibus, inesse, concedit, part. i, quæst. LX, art. v, ad 5, & i, quæst. cix, art. iii. Interpretes ejus, Cajetanus & Pesantius, hic, & Becanus, part. ii Theol. Scholast. T. i, tract. i, cap. i, de Beat. quæst. x, distinguunt inter appetitum naturalem & liberum, & illum quidem iterum vel innatum, vel elicitum esse, dicunt. Innatum porro nihil aliud esse, quam innatam illam propensionem seu inclinationem naturalem, per modum potentia & actus primi, circa quem conveniunt, non esse in homine ullam capacitatem ad appetendam beatitudinem supernaturalem, nisi, quod Joh. de Rada, part. iv, contr. xiii inter Thomam & Scotum, art. ii, solum appetitum Naturalem & innatum approbet, atque, illum non esse aliquid superadditum voluntati, sed ipsam potentiam voluntatis absolutam, neque actum a voluntate elicitum, sed tantum inclinationem & propensionem voluntatis in suam perfectionem, dicat, & tandem, cum Scoto, iv, dist. XLIX, quæst. iix, & quæst. i, prol. Major. quæst. vi, Durand. quæst. iix, & i, dist. i, quæst. ii, ad i, Palud. quæst. vii, art. i, concl. i, & ii, Soto, quæst. ii, art. i, & l. i de Natur. & grat. cap.

cap. iv, Henrico, 1 part. summ. quæst. v, Bassol. iv, dist. xlix, quæst. v, Bonavent. quæst. ii, Anton. iii part. tr. xxx, cap. ix, §. 2, Ferrar. lib. iii contra gentes, cap. xli, apud Pesantium, ubi supra, concludat, eum necessario & summe ferri in beatitudinem, etiam in particulari, *esseque independentem ab omni revelatione, ut ex eo solum, quod intellectus aliquos naturales effectus cognoscendo colligit, esse Deum, desideret hoc ipso natura rationalis videre hunc Deum in se & clare, prout est prima causa naturalis omnium rerum. Quod si vero ista cognitio de Deo, ut prima causa, obtineri naturaliter nequeat, id fieri per accidens, quia ista conjuncta sit visioni Dei secundum attributa supernaturalia.* Nec Bellarm. lib. vi de grat. & lib. arb. cap. viii, adeo improbat hanc opinionem, quin potius, multorum sententiam eam esse, diserte addit, naturaliter inclinari mentem hominis ad videndum Deum, & hanc inclinationem manere in homine per modum actus primi, neque eam aliud esse, quam ipsam naturam propensam ad bonum, etsi in actum secundum prodire, propter naturæ corruptionem, sine auxilio gratiæ Dei, non possit. Verum quicquid sit de distinctione illa inter appetitum innatum & elicatum, certum est, non esse ullum talem in homine ad beatitudinem supernaturalem, aut videndum Deum. Primo enim talis virtus in potentia cognoscente requiritur, quæ objecto sit proportionata: quicquid enim recipitur ad modum recipientis recipitur, ideo

ideo
co
qu
Dei
tura
ext
nus
am
uno
tell
cul
fusi
pel
tur
act
vel
se
bea
tio
qu
dia
ne
app
cau
pte
bu
bu
tur
ha

ideo noctua non intuetur solem, quia virtute conspiciendi solem est destituta, lapis non videt, quod talis potentiae non sit capax. Visio autem Dei beatifica est supra debitum & ordinem naturae, ut recte Becanus ait, ubi supra: non, quod sit extra latitudinem objecti cognoscibilis, sicut sonus est improporcionatus visui, sed propter suam excellentiam, quæ est ordinis supernaturalis, unde & omnem virtutem receptivam nostri intellectus excedit, nisi superior quædam vis & facultas accedat, quæ illam reddat capacem hujus susceptionis, quam Scholastici lumen gloriæ appellant. Deinde omnis potentia & inclinatio naturalis necessario dicit ordinem ad principium activum, quod formam cum subiecto uniat, & vel in ipso subiecto, vel in alio agente naturali, esse debet, neutrum autem datur respectu visionis beatificæ, ergo nec ipsa potentia naturalis. Tercio, si talis inclinatio naturalis ad finem illum assequendum inesset: Atqui non habet homo media illa naturalia, ut plerique concedunt, Ergo nec facultatem ipsam. Denique nec naturalis est appetitus ad Deum videndum, etiam, prout est causa prima in ordine rerum naturalium, propter necessariam connexionem omnium attributorum inter sese. Qui enim Deum videt, attributa naturalia supernaturalibus non distinguit.

XVI. Si dicas: Unamquamque potentiam naturaliter appetere suam perfectionem, atque hanc non esse bonum aliquod creatum, in quo appe-

appetitus non satietur, sequi igitur, esse ipsum Deum clare visum; ad id respondetur, appetere quidem quamlibet potentiam suam perfectionem, veruntamen sibi proportionatam: si enim illa est naturalis, tum naturalem, non supernaturalem desiderat, sicut & intellectus alias appetit omnem veritatem naturaliter cognoscibilem. Quod autem non in naturali, sed sola supernaturali perfectione acquiescit & satiatur, id partim inde est, quod nemo adhuc omnia bona, quorum naturaliter capax est, consequi potuerit, partim, quia multa sæpe bona judicantur, quæ talia non sunt, & proinde vera bona non adsunt, partim denique, quia sæpe plurima mala bonis sunt admixta, quibus homo carere vellet, si posset.

XVII. Non cognosci ergo nec appeti naturaliter ab homine supernaturalis illa beatitudo potest, minime omnium vero obtineri. Si enim finis hominum ita comparatus est, ut nec cognosci, nec desiderari, naturaliter queat, sed prorsus supernaturalis sit, necessum quoque est, ut mediis ipsi proportionatis paretur. Non potest autem homo ex se & suis viribus media supernaturalia præstare, igitur nec talem finem consequi. Et hoc est, quod Thomas dicit, 1 II, quæst. v, art. v, in corp. *Omnis cognitio, quæ est secundum modum substantiæ creatæ, deficit a visione divinæ essentiæ, quæ in infinitum excedit omnem substantiam creatam. Unde nec homo, nec aliqua creatura, potest consequi beatitudinem ultimam per suam naturam.*

tur.
tic
ad
suff
que
tur
vire
Idq
nun
natu
min
tiæ
attri
hon
men
ræ
nece
lis,
perf
man
pena
rum
fente
Deu
vide
X
quid
cept
ciam
luter
tribu
cost

turalia. Ponamus autem, esse aliquam cognitionem & inclinationem naturalem in homine ad finem supernaturalem, non tamen sequitur, sufficientes quoque vires esse ad eum consequendum: nam & anima a corpore separata naturaliter propendet ad corpus, nec tamen eas vires habet, quibus jungi eidem rursus queat. Idque concedit Bellarm. ubi supra, cum quærit, num dilectio Dei super omnia, tum ut auctoris naturæ, tum ut largitoris gratiæ & gloriæ, sit homini naturalis, & præstari possit sine auxilio gratiæ supernaturalis? respondet autem, esse, quod attinet ad inclinationem naturæ, quæ maneat in homine per modum actus primi, non posse tamen in actum secundum prodire, propter naturæ corruptionem, sine auxilio gratiæ Dei. *Neque necesse est, addit, ut, ubicunque est inclinatio naturalis, sint etiam vires sufficientes per se ad actum illum perficiendum, ad quem natura propendet.* Nam humana anima a corpore separata naturaliter propendet ad corpus, nec tamen suis viribus potest iterum cum corpore copulari: Et, juxta multorum sententiam, naturaliter inclinatur mens hominis ad Deum videndum, nec tamen potest suis viribus Deum videre.

XVIII. Quare mirari subit imprudentiam, ne quid durius dicam, eorum, qui, D. Thomæ, Præceptoris sui, & aliorum Scholasticorum, sententiam impugnantes, ethnicis etiam sanioribus salutem ac beatificam Dei visionem hac in parte tribuerunt. *Vix satis mirari possum, ait Josephus Acolsta, lib. v de Procuranda Indorum salute, c. iiii,*
quid

quid Præceptoribus quibusdam Scholasticis, viris certe gravibus nostri seculi, in mentem venerit, ut, nunc quoque temporis, post tamdiu revelatum Christum, sine Christi notitia salutem cuiquam æternam contingere posse, confirment. Quorum opinio tam mihi semper visa est ac modo quoque videtur absurda, ut nullo modo dubitem, antiquos Patres, Augustinum præsertim, in homine Christiano, nedum Theologo, moleste id accepturos fuisse, ac nescio sane, an etiam a severiore censura temperare potuissent, a qua tamen, propter auctorum & eruditionem, & pietatem, abstinendum nobis est, quorum vestigia potius solemus sequi. Sed illud & libere, & vere dicendum est, non dignam Theologo esse sententiam, quæ nihil in sacris literis, nihil in sanctis Patribus, firmitudinis habeat, tantum humana quadam suspitione introducta, propter infinitam eorum multitudinem, qui in hoc novo orbe tam longa ætate Evangelii luce caruerunt, quibus aditus in cælum omnis præcludi videtur, si ad salutem fuerit Christi notitia necessaria. Hæc ille, quibus verbis sine dubio Cajetanum, Franciscum Victoriæ, & similes, perstringit. Erasmus certe Ciceronem, Socratem, Virgilium ac Horatium manifeste in cælo collocat. Unde in Colloq. Conviv. religiosi. Cum talia lego, inquit, vix mihi tempero, quin dicam, Sancte Socrates, ora pro nobis. Et paulo post: Ipse mihi sæpenumero non tempero, quin bene ominer sanctæ animæ Maronis & Flacci. Iterum, præf. Tusc. quæst. Ciceron. de Ciceroniæ loquens: Me

non

non
cui
age
idq
ven
neri
ean
qua
Nar
Don
Cor
min
posse
ter q
min
in co
tius
mon
Ser
gus,
seq.
vis
Lon
Lat
Don
sus,
pere
di,
quo
arbi
skr

non admodum adversum habituri sunt ferendus calculus, qui sperant, illum apud superos quietam vitam agere. Quod tolerari forte in homine privato, idque timide asserente, posset, nisi in ipso Conventu Tridentino, qui ad extirpandas omnis generis hæreses confluerat, reperti fuissent, qui eandem opinionem coram toto mundo, tanquam certam ac exploratam, propugnassent. Nam, cum F. Ambrosius Catharinus, Senensis, Dominicanus, nondum tunc Minorensis aut Compianus Episcopus, prolixè ostendisset, hominem absque singulari Dei ope nullam actionem posse peragere, quæ vere bona dici possit, ne moraliter quidem, sed peccatum solummodo, itaque hoc nomine Lutherum minime damnandum, & licet olim in contraria fuerit opinione, nunc tamen, re accuratius secum pensitata, veritatem attingisse, ut commemorat eruditissimus scriptor, Fr. Paullus Sarpius, Servitarum ordinis, & Venetæ Reip. Theologus, in Historia Concilii Tridentini, lib. II, p. 215, seq. (cujus acta, ab eodem, sub nomine Petri Suavis Polani, conscripta, a M. Antonio de Dominis Londini in Anglia Italice primum edita, postea Latinitate donata, & iterum typis excusa sunt) Dominicus tamen Soto ibidem, omnibus adversus, acerrime tum impugnabat, exclamans hæresin sapere, hominique detrabere libertatem bene operandi, & FINEM suum NATURALEM assequendi, quod non aliud sit, quam cum Lutheranis liberum arbitrium negare. Asserens simul, posse hominem natura viribus omnia legi mandato adimplere, quoad

I

ope-

operis substantiam, licet non quoad finem, atque id sufficere ad peccatum evitandum. Quam sententiam repetit lib. II de Nat. & grat. cap. XI, sed postea tandem, lib. IV, dist. I, quæst. II, retractavit. Prolixè verò Concilii Interpretes, Andreas Vega, Hispanus, Franciscanus, lib. VI super Concil. Trid. cap. XVII & XX. Itemque Andræus Payva, Lusitanus, lib. III def. Concil. Trident. defenderunt. Quamvis ex Patribus quoque aliqui, & superiori seculo Zwinglius, Bullingerus, Lavaterus, Hardenbergius, Tossanus, Gualtherus & eorum assecræ, Herculem, Theseum, Socratem, Aristidem, Antigonom, Numam, Camillum, Catones, Scipiones, aliosque ejusdem generis, solius naturæ ductu beatitudinem æternam consecutos, imprudenter scripserint.

XIX. Ecquid fuerit tandem, quod Ethnicos ad summum illud beatitudinis æternæ culmen evehat? Nec enim Deum recte coluerunt, nec amarunt, & qui cum colerent, quem ignorarunt? Et quamvis divinitatem ac potentiam ejus quodantenus nossent, ipsum tamen non ut Deum, sed ut creaturam, & corruptibilem hominem, imo ut reptile aliquod, coluerunt, ut Apostolus, Rom. I, 21, seqq. testatur: *Propterea, cum Deum norint, tamen ut Deum non glorificaverunt, neque gratias ei egerunt, sed vani facti sunt in rationationibus suis, & obtenebratum est cor eorum intelligentia carens. Cum se dictitent sapientes, stulti facti sunt. Mutarum enim gloriam incorruptibilis Dei in conformatam imaginem corruptibilis hominis & volu-*
erium,

*erium, & quadrupedum, & reptillum. Quod si non est veritatem in mendacium commutare, nescio equidem, quid sit. Nisi veritatem dicere velimus, ea sentire, quæ lumini naturæ aperte & indubitato refragantur, qualia sunt, quæ de multitudine Deorum, ἀποθεώσεαι eorundem, de Diis ipsis flagitiosissimis hominum propudiis ac monstribus, brutis animalibus, lapidibus, animi denique vitiis ac morbis, loco Deorum habitis, commemorantur, quæ sine stupore nemo hominum legat. Socrates ipse, cum, ob contemndos gentilium Deafstros, ad cicutam damnaretur, moribundus tamen, Æsculapio gallum pro se immolari, voluit. Idque est, quod Augustin. lib. ii de Civ. Dei, cap. vii, ait: *Quidam eorum magna quadam, quantum divinitus adjuti sunt, invenerunt, quantum autem humanitus impediti sunt, errarunt.* Et, lib. xviii, cap. xli, *Quo humana se porrigit infelicitas, si divina non ducit auctoritas?* Ita enim fieri solet, ut nunquam eodem loco ac statu naturalis cognitio subsistat, sed, vel in melius accedente peculiari Numinis auxilio, & nova illustratione, vel in deterius perveritate hominum, veris falsa, ac religiosis supersticiosa, subinde admiscantium, transmutetur, si cœlestis doctrinæ subsidio destituatur, uti recte quoque ait Theophilus Antiochenus, lib. ii ad Autolycum: *Quemadmodum mare, nisi subinde reciperet fluminum fontiumq; fecundum influxum, & hinc aleretur, propter suam salsuginem dudum exaruisset; ita quoque mundus, nisi haberet legem & prophetas scaturientes dulcedinem & misericor-**

diām, & iusticiam, & doctrinam sanctorum Dei præceptorum, propter peccatum & maliciam, quæ in eo potenter & copiose regnant, dudum interiisset. Et, cum, de Deo colendo, ac vita secundum eius voluntatem recte instituenda, multa egregie præcepissent, tamen, quæ est humanæ naturæ pravitas ac perversitas, nec ipsi secundum ea vivere, & alios potius falsis religionibus & suscepta publice idololatria circumvenire, quam in rectam vitam ducere, maluerunt, unde & peculiare Theologiæ genus, quod Civile vocant, excogitarunt, ut ex M. Varrone Augustinus docet, lib. vi de Civ. Dei, cap. v, seqq. eo, quod in urbibus, regnis ac imperiis gubernandis, populoque in officio continendo, esset occupatum, continebatque non verum Dei cultum, sed ad utilitatem Reip. & ad opiniones vulgi fictas religiones. *Hac Pontifex nosse populos non vult, nam falsa esse, non putat. Expedire igitur, existimat, falli in religione civitates, inquit Augustinus, lib. iv de Civ. Dei, cap. xxvi. Et iterum, cap. xxxi, Varro nem dicere, ait, multa esse vera, quæ non modo vulgo scire non sit utile, sed etiam, tametsi falsa sint, aliter existimare populum expediat. Quo loco addit: Hic certe totum consilium prodidit velut sapientium, per quos civitates & populi regerentur. Eadem quoque, cap. sequenti xxxii, repetit: Quod utique non aliam ob causam factum viderur, nisi, quia hominum velut prudentium & sapientium negotium fuit, populum in religionibus fallere. Ita, lib. vi, cap. x, L. Senecam loquentem introdu-*

cit:

ci
qu
ra
re
sta
pr
ra
suf
gu
di
A
po
De
ser
car
fui
U
bu
re
Bo
fis
&
scri
tell
ritu
run
Non
ram
mo
enin
cans

cit: *Omnem istam ignobilem Deorum turbam, quam longo aeo longa superstitio congeffit, sic adorabimus, ut meminerimus, cultum ejus magis ad morem, quam ad rem, pertinere.* Similia prodidit Lactantius de Cicerone, lib. II, cap. III, qui, cum probe intelligeret, falsa esse, quæ homines adorarent, ait tamen, non esse illa vulgo disputanda, ne susceptas publice religiones disputatio talis extinguat. Plato etiam, cum quo solo tamen & ejus discipulis de vera religione disputandum esse, Augustinus ait, lib. VIII de Civ. Dei, cap. V, hypocrita fuit, qui, cum probe nosset, unum esse Deum, eamque notam epistolarum serio a se scriptarum faceret, si eas a Deo, non Diis, auspicaretur, supplicio tamen Socratis, Præceptoris sui, deterritus, id publice profiteri non audebat. Utinam autem hodie quoque nostris temporibus istæ Machiavellistarum artes non obtinerent! Cardinalis certe Cusanus, Epist. II & VII. ad Bohemos: *Hoc te non moveat, inquit, quod diversis temporibus alius atque alius ritus sacrificiorum & etiam Sacramentorum, stante veritate, invenitur, scripturasque esse ad tempus adaptatas, & varie intellectas, ita, ut uno tempore secundum currentem ritum universalem exponerentur, mutato ritu, iterum sententia mutaretur.* Et iterum paullo post: *Non mirum, si praxis Ecclesie uno tempore scripturam interpretatur uno modo, & alio tempore alio modo: nam intellectus currit cum praxi, intellectus enim, qui cum praxi concurrit, est Spiritus vivificans.* Similiter & Melchior Canus, lib. XI Loc.

cap. v, *Sine ergo plebem probabilissimam opinionem, præferim, quæ penitus insedit atque inveteravit, cum suis majoribus retinere.* Et, cap. sequenti, agnoscit, multos falsis ac mendacibus scriptis mentes mortalium concitare voluisse ad Divorum cultum, itaque a Ludovico Vive, lib. v de trad. disciplin. prudenter ac graviter reprehensos, qui pietatis loco duxerint, mendacia pro religione fingere. Egregiam vero Theologiam! ubi religio ad Remp. non hæc ad illam, æstimatur, licetque Deos colere, quos placet. & Reip. expedire, videtur, & rursus, si aliter obtineat, veteres dediscere, ac eorum loco novos quosdam & ascriptitios cudere, summa imis, sacra prophanis, omnes deniq; religiones ludos jocumq; habere.

XX. Quid? quod Ethnici idololatria & nequitia ita omnia obruerunt, ut, quod de Deo ac honestate vitæ supererat, ipsi ultro pro suis everterint. Unde tam foeda & turpia factu commiserunt, ut neminem, nisi Deum ipsum, vindicem & ultorem expectarent. Socrates cum magister morum & exemplar vitæ haberi ab omnibus vellet, lascivus & mulierosus fuit, iracundus porro adeo, ut, si quando effervesceret, convitiis plaustra, nulla cujusquam reverentia, evomeret, ut Porphyrius testatur, apud Mornæum, cap. xxxiii de de Vera relig. Quem ipsum Laertius quoque inter alia ad cicutam damnatum scribit, quod contra fas & jus juvenes corrumpere. Ita Cimon, ut vir bonus, incestuosus tamen, & Aristides, vir justus, peculatus tamen & ambitus reus factus est

est, & Catones, juventutis censores, sed adulter ille, hic quovis parricida nequior, fuit, ut idem Mornæus loquitur. Sed age, ex uno Diogene Laertio (quem multo severius vitas Philosophorum scripsisse, quam quosdam Christianos vitas sanctorum, Melchior Canus ait, Lib. xi, cap. penult.) totum illorum cœtum, qui masculos approbarunt amores, ut Plur. de Educ. liberor. vocat, singulorumque emblemata audiamus, eo quidem ordine, atque iis verbis, quibus Cornelius a Lapide, comment. in Epistolam Pauli ad Rom. I, 26, usus est: *Periander, Cratea, propria matre sua, abusus est. Socrates Alcibiadi in delitiis fuit. Theodorus ait, sapientem publice, absque pudore & suspitione, scortis congressurum. Phædon, captus ab hostibus, infami se quæstui addixit. Stilpo, præter uxorem, Micarete, pellice, utebatur. Menedemus notatur nimium familiaris fuisse amasio Arcepleiadis. Aristippus, lib. 4 de antiquis deliciis, ait, Platonem captum fuisse amore Stella, astrologi, & Dionis: Alii Phædrum addunt, alii etiam Alexim, Bion, Borysthenites, Theodora & Phileta, scortis, palam congressiebatur: item, duos adolescentes, Demetrium & Myrleanum Leocharem, turpiter amavit. Unde & ab Aristone Chio corruptor juvenum dictus est. Idem adoptabat juvenes, ut eis abuteretur. Aristoteles Hermia concubinam amavit, eique sacrificavit. Demetrius Phalereus, qui 360 statuis areis honoratus est, a Cleone turpia est perpeffus. Antisthenes dicebat, sapientem formissimis quibusque mulieribus congressurum.*

Diogenes dicebat, debere esse communes mulieres & filios. Zeno uxores communes in Rep. statuebat. Chrysippus, in libro de Rep. congregi iubet matribus, filiabus & filiis. Eudoxus fuit in deliciis Theomedonti, medico. Epicurus Leontiam & Themistiam, meretrices, & Pythoclem, formosum adolescentem, in deliciis habebat. Hæc ex Diogene Laertio Cornelius. Quid restat igitur, nisi, ut cum eodem nunc porro concludamus? Eant nunc Politici & Neutralistæ nostri, Philosophos hostes, ut viros probos, prædicent, eosque, ut sanctos & beatos, canonizent, quos infanda Veneris mancipia Asmodeus autoravit, orcoque addixit.

XXI. Et si autem, ut diximus, valde imperfecta notitia Dei naturalis sit, adeo quidem, ut cum superiori illa ac revelata ne comparari quidem possit, & ad salutem æternam ac visionem Dei beatificam consequendam non sufficiat, quo pauciora tamen ea sunt, quæ de Deo naturaliter cognoscimus, eo majori in pretio habere oportet, gratioraque longe esse debent, quam, si ea, quæ prope nos sunt, exacte cognoscere possemus: ὥσπερ τῶν ἐρωμένων μικρὸν μᾶλλον κατιδεῖν ἢ διόν ἐστιν, ἢ πολλὰ ἕτερα καὶ μὲν γὰρ διὰ ἀκριβείας ἰδεῖν, sicut dilectarum puellarum exiguam partem videre jucundius est, quam alias multas & magnas accurate perlustrasse, ut Aristoteles ait, lib. i de part. an. cap. v. Certe illam cognitionem vel prorsus falsam & mendacium esse, vel iis, quæ peculiariter a Deo revelata sunt contrariari, non est dicendum. Falsum enim ac mendacium non est,

est, quod ex principiis natura notis ac lumine naturæ recte & legitime deducitur, sive id ab homine Ethnico, sive Christiano, pio aut impio, fiat, veritas enim a re seu objecto, non a subiecto, dependet. Æque enim verum est, cum paganus aliquis, Socrates, Plato aut Aristoteles, dicit, Deum esse, unum, iustum, & veracem, quam, cum id asserit Lutherus, aut alius quivis Christianus, ideo, quia, Deum talem esse, dicit, qualis revera est, unde vera est enunciatio propter ipsum objectum. Sicut & ista vera erant, quæ a puella de Paulo Apostolo & comitibus dicebantur: *Isti homines servi sunt Dei altissimi, qui annunciant vobis viam salutis*, Act. xvi, 17, ut ut a Diabolo ac Pythone essent suggesta. Unde Augustinus, Epist. xxviii, *A quocunque verum dicitur, illo donante dicitur, qui est ipsa veritas*. Et B. Lutherus Postilla Domest. Dom. viii post Trinit. Wo es möglich were/ das der Teuffel selbst also predigte/ würde es nicht falsch noch erlogen seyn/ wer daran glaubet/ der würde das haben/ daß sie ihm verheissen. Quare non ideo aliquid verum aut falsum est, quod hic aut ille ita statuit, sed quia ejus conceptus cum re ipsa congruit, aut ab eadem discrepat. Non propterea, quia nos putamus, te album esse, tu albus es, sed propterea, quod tu albus es, nos, qui dicimus, verum dicimus, ut scribit Aristoteles, lib. ix Metaph. cap. x. Ita etiam, non, quia vir bonus & fidelis dicit, Deum esse iustum, ipsa iustus est, sed quia ita est, ideo verum est, sive bonus, sive malus, Ethnicus aut

Christianus id dicat. Atque hinc Dei veritatem Apostolus vocat, Rom. 1, 19, quod Deus ipse Ethnicis manifestarit, licet eam in falsitatem transmutarint, & in injusticia deinuerint.

XXII. Quanquam autem horum, & similium argumentorum, tanta vis ac efficacia sit, ut negari nullo colore possint, reperti tamen superiori seculo nonnulli fuerunt, qui assererent, paganos idolum tantum, poetarum Jovem, adulterum, puerorum ac puellarum raptorem, non verum Deum, agnovisse, imo hominem a natura non nisi idololatricum conceptum de Deo formare posse; quibus tamen facile responderetur, si observetur, quæstiones illas, an, & qualis, a quæstione, quis? distinguendas esse, sæpe enim, an, & qualis res sit, notum est, dum quælibet, quis? adhuc ignoratur, ut, si quis regem videat, regem tamen esse, nesciat, sicut plerique Patres olim, AntiChristum venturum, & ingentia opera editurum, sciebant, quis tamen ille esset, ante revelationem non æque constabat. Ita & Oedipus, se patrem habere, sciebat, eum tamen Lajum esse, ignorabat. Eodem modo & gentes, verum aliquem Deum esse, sciebant, eumque colendum, & invocandum, etsi, quis ille esset, nescirent, idemque illis contigit, quod cæco, apud Joh. x, 36, seq. qui, cum filium Dei videret, nesciebat tamen, hunc esse. Deinde, alia Dei cognitio est simplex, qua scitur, Deum esse, itemque sapientem, potentem, justum remuneratorem, & injustitiæ vindicem: Alia vero applicata ad certum subiectum. Etsi igitur

tur Ethnici quasdam, de vero Deo, notitias habuerint, illas tamen in mendacio & impietate detinuerunt, tribuentes, non vero, sed falso Numini, & poetarum Jovi. Quod si autem, propter malam applicationem, ea, quæ vera sunt, falsa fieri possunt, jam nihil in tota rerum natura erit, quod non statim falsitatis reum perageretur, ut, si hoc principium, Deus est colendus, falsum sit, cum ab Ethnico applicatur Jovi, Marti, aut Mercurio, hoc est, cum cultus divinus creaturæ tribuitur, æque falsum & hoc fuerit, ex nihilo nihil fit, cum & ex eodem ethnici omnium rerum, ex nihilo, creationem impugnent.

XXIII. Sicut autem hoc certum est, ea, quæ ita naturaliter de Deo cognoscuntur, vera esse, neque confundenda cum iis, quæ Poëtæ de Diis suis fabulati sunt, ita vicissim, nec id dubium habere debet, lumen illud naturæ, & quæ ex eodem extructa est, naturalem Dei cognitionem veritati coelesti, peculiariter a Deo revelatæ, aut hanc illi, per se non contrariari, *verum enim vera consonat, & a falso statim discrepat*, uti Aristoteles, lib. I Ethic. Nicom. cap. VIII, docet. Ratio hæc est: tum, quod objectum utrobique non sit idem, tum, quod ex diversis principiis innotescant, & diversum de diversis iudicium sit ferendum. Quemadmodum enim unaquæque ars & disciplina peculiare suum objectum habet, quod in altera non docetur, sicut Ethica, quanta quanta etiam sit, non docet res mathematicas, nec mathesis moralia, neque tamen una alteri adversatur:

Ita

Ita & ipsa Philosophia, seu notitia naturalis, utut Dei donum sit, & ab eodem æque, ac supernaturalis, profecta, peculiare tamen objectum habet, a mysteriis divinis distinctum, quæ non tantum naturaliter indagari non possunt, sed etiam, cum proponuntur, stulta & impossibilia videntur, nec magis tamen hæc sapientia naturalis supernaturali repugnat, quam Mathesis Ethicæ, aut hæc illi, cum longe aliud sit, rem aliquam non assequi, vel non comprehendere, & aliud in iis, quæ non assequimur, reliquis evidenter contradicere. Non entia enim, nulla sunt accidentia realia, & positiva. Unde error eorum liquet, qui dicunt, duplicem esse veritatem: unam naturalem seu philosophicam; alteram supernaturalem & Theologicam, seu, quod idem est, non omnia in Philosophia vera, vera tamen esse in Theologia quod superiori seculo Fortunatus Crellius in Academia Heidelbergensi, teste Keckermannno, lib. vii System. Phys. p. 417, Hoffmannus, Schlichtingius, & eorum affectæ publice magnis odiis, majore vero contentione, ac scandalo, asseruerunt, ac Philosophiam, non quidem in abusu, sed usu vero, veriori ac verissimo consideratam, Theologiæ ac disciplinæ supernaturali contrariari. Sane, qui hoc dicunt, ipsi nec, quid Philosophia, nec, quis ejus usus sit, accurate unquam perspexerunt. Nam, quemadmodum naturalia ad res naturales cognoscendas principia, a Deo hominibus manifestata, & vera sunt; ita & ipsam Philosophiam, in sua sphaera, & circa

PRO-

proprium objectum recte, & legitime ex veris principiis, deductam, divinæ manifestationi congruere necessum est. Quod si vero hæreticus aliquis, aut homo impius, & profanus, ad hæresin aut vitæ turpitudinem defendendam, inde quid depromat, id merus abusus est, & per se principium falsitatis, erroris, ac malitiæ esse non potest.

XXIV. Neque his adversantur, quæ B. Lutherus in thesibus suis, de dicto, verbum caro factum est, Anno M D XXIX, die x, Jan. Sorbonæ, Scholæ Parisiensi, oppositis disputat, T. II Lat. Witteb. f. 413, ubi asserit, idem verum non esse in diversis professionibus, Theologia ac Philosophia, hoc pessime definivisse Sorbonam, eosque, qui contrarium docuerunt, impie damnasse. Verba Lutheri hæc sunt: 1, *Etsi tenendum est, quod dicitur: Omne verum vero consonat, tamen idem non est verum in diversis Professionibus.* 2, *In Theologia verum est, Verbum esse carnem factum; in Philosophia simpliciter impossibile est, & absurdum.* 3, *Nec minus, imo magis, est disparata prædicatio, Deus est homo, quam, si dicas, homo est asinus.* 4, *Sorbona, mater errorum, pessime definivit, idem esse verum in Philosophia, & Theologia.* 5, *Impieque damnavit eos, qui contrarium docuerunt.* 6, *Nam hac sententia abominabili docuit, captivare articulos fidei sub iudicium rationis humanae.* 7, *Hoc erat aliud nihil, quam cælum & terram includere suo in centro, in grano militæ.* 8, *Cum contra Paulus doceat, captivandum esse omnem intellectum (haud dubie*

&

& Philosophiam) in obsequium Christi. Nam 1, cum Lutherus hanc, propositionem, Idem est verum in Theologia, & Philosophia, reprehendit, non hoc vult, unum idemque objectum in una disciplina verum, in altera falsum esse, sed totam illam propositionem simpliciter negat: veluti, si quis Pontificius assereret: Solus Pontifex Rom. est visibile caput Ecclesiæ, accederet vero Lutheranus aliquis, & contradiceret, non solus Pontifex Rom. est visibile caput Ecclesiæ, non hoc diceret, Pontificem Romanum esse quidem Ecclesiæ caput, at non solum, verum, præter hunc, aliud etiam caput alicubi reperiri: sed totam propositionem, tanquam veritati minus consentaneam, rejiciendam dicit. Deinde vero, & 2, non sequitur, si idem non est verum in diversis Professionibus, ergo statim est falsum, cum hæc sibi immediate, & contradictione, non opponantur. Ita non sequitur, Christianus non est verus civis Turciæ, ergo est falsus. Item, Resp. Romana non est pura Monarchia, ergo est impura. Imago Cæsaris non est verus Cæsar, ergo falsus, hoc est, Cæsareæ dignitatis invalor, & tyrannus. 3, Hoc itaque dicit Lutherus, idem non esse verum in diversis Professionibus, tum, quando diversæ Professiones de eodem objecto non ajunt, quod exemplo statim declarat. Hæc Propositio, verbum caro factum est, sine dubio vera est in Theologia; in Philosophia vero nec vera, nec falsa est, quia in Philosophia prorsus de eadem non agitur. Philosophus enim, ut Philo-

loso-

losophus, æque nescit hanc propositionem,
 quam Aristoteles, aut alius quivis e media genti-
 litate homo, superiori gratiæ lumine non instru-
 ctus: hic enim de iis, quæ naturaliter fiunt, &
 quæ intra illas metas continentur, solummodo
 judicat, quæ autem extra eas sunt, & ex sola Dei
 voluntate fiunt, ac peculiari revelatione nobis
 innotescunt, de iis, nec novit quicquam, nec ju-
 dicat. Pessime igitur omnino definivit Sorbona,
 idem esse verum in Theologia, & Philosophia,
 & nihil in Theologia verum esse, quod ratio
 non percipiat, ac dijudicet, hoc enim idem esset,
 ac captivare articulos fidei sub iudicium rationis
 humanæ, cælum terræ, & utrumque in grano
 milii, includere, uti Lutherus loquitur. Ubi e-
 nim non est idem ens, ibi nec eadem veritas esse
 potest. 4. Tandem Lutherus ibi non dicit, eam
 propositionem, verbum caro factum, quæ in
 Theologia vera est, in Philosophia esse falsam,
 sed absurdam, & impossibilem. Multa autem
 absurda rationi videntur, quæ non ideo falsa,
 imo, quo quid absurdius, & magis impossibile,
 est, eo magis sæpe verum esse solet. Potest e-
 nim fieri, ut aliquid potentia naturali, Philoso-
 phiæ cognita, impossibile factu sit, quod tamen
 absolute falsum non est. Sic virginem parere, ab-
 surdissimum est, non ideo tamen statim negan-
 dum. Quare mera calumnia est, quam adver-
 sarii, cum ipsis Photinianis, B. viro & nobis o-
 mnibus impingunt: *In magno & crasso er-
 rore versatur Franzius cum Luthero, qui credit, ve-
 rum esse, aliquid in Theologia, quod sit falsum*

in

in Philosophia, hoc est, rationi contrarium, ait Smalz. contra D. Franz. disp. v de Ministerio p. 165, & Goslayus contra Keckerm. Ad contradictionem illam, Deum esse unum, & non unum, adversarij non inveniet, quod respondeat, nisi ad Lutheranos transire, ac cū iis duas veritates, sibi contrarias, alteram scilicet Philosophicam, alteram vero Theologicam, statuere velit.

XXV. Et de his hactenus satis. Ut finem tandem faciamus, & totam nostram, de Cognitione Dei naturali, tractationem concludamus, constat, ita cognosci naturaliter posse, nisi quis sponte oculos claudere, & noctuarum instar, ad tenebras convertere, velit, & ab Ethnicis ipsis, ductu naturæ, deprehensum, esse aliquem Deum, vindicem peccatorum, & remuneratorem recte factorum, eumque colendum, ac venerandum, quæ noticia quidem ad æternam salutem non perducatur, suos tamen fines, ac usus, habeat. Deo æterno ac immortalī, qui hanc lucem mentibus nostris reliquit, & de essentia voluntateque sua, per filium suum longe clarius, & luculentius in verbo suo, nos informavit, gratias agimus, rogantes, ut, pro immensa illa paterna bonitate sua, radiis sapientiæ suæ porro quoque corda nostra illustrare, veritatem cœlestem edocere, erroresque, sane doctrinæ contrarios, evertere, ac tandem veram, ac salutarem sui cognitionem in nobis augere quotidie magis ac magis, velit.

F I N I S.